

Христѿова књиѿа косовска о вишевековном геноцидном затирању српског народа на простору Балканског полуострва.

Зло, подмукло и цинично кодирано као *рација*, сада је и уметнички транспоновано (и *декодирано!*) у Ждраловом роману, и ушло је у књижевни архивариј. Дубоко верујемо, ипак, у моћ оне латинске поруке: *scripta manent*.

Сада следује катарзични процес.

Да зло не би постало повратљиво.

Анђелко АНУШИЋ

ТРАСЕ И ПАРАМЕТРИ

Библиотека Прва књига: Вук Вучковић, *Кришке сунца / сејѿови ножева*; Сања Перић, *Књижевност и исходишта*; Милош Марков, *О сѿраху сѿрах*; Матица српска, Нови Сад 2020

Колико се год чинило да је историја *Библиотеке Прва књиѿа* Матице српске добро позната књижевним посленицима и следбеницима лепе речи у српском језичком простору, никада није наодмет подсетити, макар узгред и укратко, на њен богати историјат, проткан необичним паралелизмима и чудесним сусретима стваралачких енергија и поетичких опредељења. Увек изнова ваља поменути да две стотине осамдесет и три књиге објављене од 1957. до данас, које су послужиле као трасе и параметри свима који су намеравали да се и сами отисну у поље уметничког стваралаштва, пружају могућност заинтересованом и упућеном читаоцу, колико и педантном историчару или посвећеном тумачу, да препозна вредности које тек настају. Првим књигама се не промовише увек ново име него се потврђује и присутност поетика, стваралачких концепција и тематско-мотивских и стилских приоритета, било да се ради о генерацијским изборима или пак о појединачним поетичким и програмским одлукама. Потврђује се, ако то није претенциозно рећи, обновљивост и оних традиционалних и оних модерних приступа уметничком деловању.

Ова едиција на самом свом почетку била је намењена искључиво поетским гласовима, па су тако прве тридесет и четири објављене књиге биле збирке песама, чиме се очигледно повлађивало снази и постојаности младалачких изазова, којима је песништво обично прва адреса. Убрзо су промењене пропозиције отвориле врата и за све друге жанровске и поетичке творевине: за приповедну прозу (неупоредиво чешће за збирке прича него романе), за критику, есејистику, чак и за изражајне

форме у којима се срећу реч и слика, као што је карикатура: чини се, ипак, да је поезија остала најважнији део едиције. С обзиром на то да се у *Првој књизи* објављују изабрани рукописи аутора до тридесет година старости, ова едиција отворила је простор да се огласе не само литерате почетници већ и млади научници који истражују области теорије и историје књижевности, србистике, компаратистике и страних књижевности, те се тако, поред уметничких, афирмишу и истраживачки покушаји из домена српске књижевности и компаратистике.

Када се помену тек нека од имена чији су први рукописи изабрани за објављивање, није нескромно рећи да је ова едиција ако не одлучујуће обликовала, онда је макар трасирала елитни корпус прозе, поезије и стручно-научне есејистике. У *Првој књизи* објављивали су будући књижевни стручњаци и универзитетски професори, као што су: Драган Кујунџић, Михајло Пантић, Новица Милић, Јован Делић, Зоран Милутиновић, Јован Попов и Миливој Сребро, затим књижевни критичари и теоретичари попут Младена Весковића, Ивана Радосављевића, Виолете Митровић или Дајане Милованов. У њој је трасиран и канон савремене српске женске књижевности: Милица Мићић Димовска, Јудита Шалго, Љубица Арсић, Мирјана Новаковић и Радмила Гикић заступљене су са својим дебитантским приповедним збиркама. У *Првој књизи* су своје песничке првенце објавили тако различити ствараоци, као што су: Добрица Ерић и Ненад Милошевић, Милутин Петровић и Владимир Копицл, Ласло Блашковић и Перо Зубац, песникиње различитих концептуалних опредељења, као што су: Мирјана Стефановић, Марија Кнежевић, Тања Крагујевић, Дубравка Ђурић, Чарна Поповић, Мирјана Наранџић, Катарина Митровић и Иванчица Ђерић. У овој едицији своја прозна дела објављивали су аутори који ће доцније бити овенчани књижевним признањима, као што су НИН-ова, Виталова или Андрићева награда – међу тим именима су Миро Вуксановић и Владимир Тасић, Веселин Марковић и Драган Великић. Књиге је у *Првој књизи* у претходних деценију и по објавило више врских аутора, за које можемо рећи да њихово време тек долази: приметно је заступљенији број романа, које објављују Андрија Матић, Страхиња Млађеновић, Владимир Вујовић, Стефан Јањић, Лука Трипковић и Владимир Ђеха. Њихове теме обухватале су широк лук реалистичких и у фантастику пројектованих приповедних одредишта; многи од поменутих стваралаца настављали су да објављују своје првенце у едицијама других издавача, а неки су и релативно брзо пред књижевну јавност изашли са другим романом, као што су учинили Лука Трипковић и Владимир Вујовић. Традицију приповедних збирки настављали су Иван Антић, Драгана Бошковић, Милан Вурдеља Катарина Ковчин, Филип Роговић и Марија Павловић.

У колу *Прве књиге* за 2020. годину објављене су песничке збирке Вука Вучковића *Кришке сунца / сејшови ножева* и Милоша Маркова *О стираху*

сїтрах, и књига научних чланака и критичких приказа *Књижевност и исходишїа* Сања Перић. Заједничка им је зрелост у стваралачком поступку, тежња формалној и стилској коректности, као и изражена потреба да објављивање првог рукописа представе као високо одговоран чин. Све три књиге написане су са амбицијом да одговоре само на трезвене и реалистички пројектоване изазове: пред нама су првенци који не желе да се боре за епохалну важност пре него што себи трасирају параметре тематске, идејне и естетске остварености.

У поезији Вука Вучковића, дипломираног филозофа, који се у свом новинарском раду посвећује питањима сиромаштва, прикраћености и обесправљености, присутна је потреба да се свет анатомизује до оних основа и прапочетака из којих извиру и радост и апсурд. Његове су песме екстроспективно окренуте приказивању законитости света и језика, бројним и ведрим и горким запитаностима о њиховим тамним ткањима, те није чудо што се у „Антипесми (метајезик Дунава)” проницљиви и виспрени лирски субјект најпре пита: „Ко нам је утувио језик у главу / као једну економију која носи самоћу?” „Звер усађена у наша грла” је у једној другој песми и „паразит који нам ограничава искуство”, док се већ у некој од наредних исказује у свој својој произвољности, као „фонетска родбина” која варљивим слушним сличностима повезује неповезиве појмове. У песмама попут „Велике тајне одраслих људи” или „Отац” мешају се меланхолија и цинизам, сета због пролазности, сатира због вечитих педагошких неуспеха који чине сва наша одрастања.

Дипломирани компаратиста Милош Марков пише поезију самопреиспитивања и несигурности, али и посматрања околине: неколико поетских целина у збирци *У сїтраху сїтрах* употребљава промену перспективе, као што је случај у песми „Сујеверје”, где глава човека детету које носи на раменима изгледа као планета са печатима косе као континентима; песма „Бомбе деведесетих” кроз наговештену уличну тучу говори о „крвавим годинама које нисмо прележали”, о егзистенцијалним ситуацијама које доводе до стварања „загађеног тла”. Песма „У јануару се рађају нови људи” поиграва се топосом исцељења који сведочи о вечном враћању истог. Циклус „Крштене песме” низањем метафора које стварају свет подсећа да је именовање истовремено кобан и спасоносни ритуал у каквом се препознају механизми који омогућавају ритуалну самореализацију и опсесивни самозаборав без ког се у потрошачкој култури ни поезија не уме обзнанити. Град може да буде као „болестан човек који одбија да оде доктору”, место где „страхове покривамо дебелим јорганом”: поезија Милоша Маркова сецира све изворе несигурности и несналажења, од појединачних до глобалних, каталогизујући стрмоглава рашчлањавања.

У монографији *Књижевност и исходишїа* Сања Перић, студенткиња докторских студија књижевности, пише о песништву Жива Болице

Кокољића, о раблеовском каталогу хране у роману Јакова Игњатовића *Милан Наранџић*, о огледима и поезији Милана Дединца, о поетици Мио-драга Булатовића, о дневнику Миће Поповића, о романима Петра Сариха и Зорана Живковића. Сања Перић предано и студиозно, аналитички и аргументовано износи промишљене опсервације и утемељене критичке судове који сведоче о драгоцености у равнотежности и разложности који се уче дуго и не стичу лако кад је истраживање књижевне историје и теорије у питању. Пишући о Кокољићевој поезији, Сања Перић пажљиво и систематично суочава контрастиране критичке погледе о замасима и досезима овог песника, и упућује нас да „сем када се набрајају бокељски писци XVII века или нижу угледни припадници породице Болица, име Жива Болице Кокољића помиње се ретко у науци о књижевности”. Тешко је судити, каже Сања Перић, је ли таква заступљеност овог песника оправдана, имајући у виду мале уметничке домете којима се његова поезија најчешће описује, али нас подсећа да збир преко четири стотине песама до данас остаје „непознат и неискоришћен”, како истиче Злата Бојовић, а да истовремено нуди разноврсно обиље барокних тема и мотива који своје место налазе како у пригодним тако и у сатиричним, љубавним, песмама, али и у религиозно-рефлексивној поезији. Када Мирослав Панџић пише да се за Жива Болицу Кокољића „тек у наше дане неочекивано открило да је по свему био изузетни песник међу осталим песницима бокељским”, чини се да је највећи доказ његове изузетности управо у његовим рефлексивним песмама. Једна од таквих песама јесте „Сузе оца врху дјевојчице своје убијене од потреса”, исповедна, али и окренута контемплацији, имајући у виду начин на који лирски субјект предочава стање своје емоционалне немоћи. Песник оплакује смрт своје кћерке Катарине, страдале у земљотресу 6. априла 1667. године, и у више својих песама исказује бол за својом јединицом. Чак и кад у песмама које су препевани са грчког и латинског буде бизарних мотива, меланхолије и туробних мисли о смртности и пролазности, што представља све одлике барокне поезије, чини се да Живо Болица Кокољић ипак настоји да очува чистоту и једноставност основне мисли о којој одређена песма говори.

У критичким приказима који чине други део ове књиге пажња је посвећена теоријским студијама, као што су оне које су објавили Јелена Марићевић Балаћ (*Трајом бисерних минђуца српске књижевности*, Научно удружење за развој српских студија, Нови Сад 2018) и Предраг Петровић (*Између музике и смрти*, Службени гласник, Београд 2016), али се дискутује и о романима Бојана Узелца. Пишући о књизи песама Катарине Пантовић, која је објављена управо у *Првој књизи* годину дана пре овог кола, Сања Перић истиче умеће поетског мапирања града Катарине Пантовић, песничку сигурност њеног гласа, налазећи сличности са Бодлеровим фланером у трагичком сензибилитету песничког гласа младе, али већ афирмисане песникиње. Открива, међутим, и медицинску

метафорику и телесне сензације које сликају распоућеност идентитета између „бодрости и једрине духа” с једне и порозност физичких слабости с друге стране. Занимљиве су констатације о опажању светлости, о томе како светлост увек значи живот и наду, чак и кад је то тупа и безлична болничка светлост. Сања Перић успева да, једном речју, вешто и аргументовано покаже како ваља писати на примеру наоко почетничке, а заправо врло зреле збирке.

Прве књиге Сање Перић, Милоша Маркова и Вука Вучковића написане су са амбицијом да одговоре на реалистичне изазове квалитета: у питању су зрели првенци којима је естетска оствареност и језичка тачност у првом плану. Аутори и ауторка завређују наше најлепше жеље и снажну подршку, завређују да успеју у племенитом настојању да постану део српске књижевне баштине.

Проф. др Владислава ГОРДИЋ ПЕТКОВИЋ
Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду
Одсек за англистику
vladislava.gordic.petkovi@ff.uns.ac.rs

У ПОТРАЗИ ЗА ИПОСТАСНОМ УМЕТНОШЋУ

Владимир Коларић, *Хришћанство и уметност*, Библос, Београд 2021

У радовима по тематској и методолошкој сродности, окупљеним и разврстаним у књизи *Хришћанство и уметност*, Владимир Коларић поставља хипотезу о уметничкој, као нарочитом типу религијске духовности, духовности иманентној уметничкој контемплацији, обликованој одговарајућим стилско-уметничким средствима, а сагласано епохалним захтевима. Уметност није еквивалентна религији већ је њен естетски одраз и чулна спознаја Бога и створеног света. Хипотезу о чулно-телесној форми Божје благодати и њеној посредничкој улози која сведочи лепоту односа личности, али и човека и твари, аутор верификује многобројним примерима из савремене уметности коју је имао прилике да пропрати у својој богатој академској пракси и културно-естетичком хабитусу.

Књига *Хришћанство и уметност* с разлогом је подељена на два дела. Прву целину чине теоријски утемељени огледи о различитим уметничким феноменима, односно о моделативним, смисаоним и феноменолошким аспектима савременог и свеколиког уметничког стварања. Они су, углавном, пропуштени кроз сочиво хришћанске естетике, али са пуном свешћу о опште усвојеним конститутивним принципима сваке